
Mode die goed zit

100 tips en voorbeelden van duurzame kleding en textiel

Het Convenant Duurzame Kleding is van start met al ruim 75 modemerken. Uiteindelijk moet de hele modebranche aan de slag met de negen thema's uit het plan: van circulaire kleding tot vakbondsvrijheid. Kern van het verhaal: 'onderzoek en verbeter je keten'. MVO Nederland verzamelt in negen verhalen de beste aanknopingspunten.

Zorg dat je niet 'out of business' raakt en doe mee!

DE WERELD VERANDERT IN RAP TEMPO, DE KLEDINGSECTOR OOK!

We kunnen er niet omheen: de wereldeconomie is in beweging en de manier waarop we de dingen altijd deden lijkt steeds minder vanzelfsprekend. Bedrijven die tijdig richting geven aan de vernieuwing van hun sector bloeien op. Wie stil blijft zitten valt om.

Ook de kledingbranche is zichzelf niet meer. Gelukkig maar, want het vertrouwde businessmodel van 'take-make-waste' heeft wereldwijd een enorme negatieve impact op mensen en de natuur. Vaak zonder dat we dat weten. Misschien hebben we het bij onze directe leverancier wel goed op orde, maar vinden er allerlei misstanden plaats in de schakels daarvoor, in de katoenteelt, de spinnerijen, de ververijen en de looierijen.

In het Convenant Duurzame Kleding hebben bedrijfsleven, overheid en maatschappelijke organisaties afgesproken dat we niet langer kunnen wegkijken en dat we de toeleveringsketen uit de anonimiteit moeten halen. 'Ken je keten' is het adagium. Ga samenwerken op een manier die winstgevend is voor jou, voor je ketenpartners en voor de consument. Dat is een hele opgave, een

zoektocht zonder pasklare antwoorden. Het vraagt creativiteit en ondernemerschap, maar bovenal moed en leiderschap.

In deze publicatie staat een groot aantal bedrijven die de handschoen oppakken. Grote en kleine. Textielsupers en mkb'ers. Koplopers en sociaal ondernemers die moedig aan de slag zijn gegaan zonder zekere uitkomst. Mensen die niet praten, maar doen.

Toen wij bij MVO Nederland vier jaar geleden begonnen met een textielprogramma om de sector in transitie te brengen, hadden we niet kunnen voorspellen dat de sector zich van grootste achterloper naar een koploper aan het bewegen is. Vier jaar geleden hadden we deze publicatie niet kunnen samenstellen wegens een gebrek aan goede voorbeelden. Dat is nu wel anders. De stemming in de sector is definitief omgeslagen.

Nu is het tijd om te versnellen en op te schalen. De voorbeelden in dit boekje laten zien dat het kan. Ruim 100 manieren om waarde toe te voegen aan je product, aan de keten en voor je klant. Want ook de consument toont steeds meer interesse in duurzame en eerlijke kleding. In de bedrijfskledingbranche is het

al zover dat je geen serieuze partij meer bent als je geen circulaire vezels verwerkt in je producten. Ook in de outdoor kleding gaat het razendsnel. De jeansmarkt volgt en nu zelfs de grote ketens aan het verduurzamen zijn, zouden wij opletten als kledingondernemer. Zorg dat je niet 'out of business' raakt en doe mee!

Het Convenant Duurzame Kleding is een manier om mee te doen. Al ruim 75 modemerken hebben het ondertekend. Uiteindelijk moet de hele modebranche aan de slag met de negen thema's uit het plan. Het begint allemaal met het onderzoeken van je eigen keten. Stem daarop je businessmodel af. Dan wordt jouw bedrijf toekomstbestendig.

Veel plezier en inspiratie gewenst,

Het textiel- en leerteam MVO Nederland

Inhoud

DIERENWELZIJN	4
CHEMICALIËN GEBRUIK	8
CIRCULAIRE MODE	12
VEILIGHEID OP DE WERKVLOER	17
LEEFBAAR LOON	21
KINDERARBEID	25
GEDWONGEN ARBEID	29
DISCRIMINATIE	32
VRIJHEID VAN VAKVERENIGING	36
SAMENWERKEN MET MVO NEDERLAND	40

Dierenwelzijn

**Deze
modemerken
vinden
dierenleed
ondraaglijk**

Liz West (CC BY 2.0)

“Dieren die als leer, wol, dons of bont in onze kleding worden verwerkt, leiden in lagelonenlanden vaak een erbarmelijk leven.”

Het blijkt niet direct uit de titel van het **Convenant Duurzame Kleding en Textiel**, maar ook dieren zijn hierin een belangrijk onderwerp. De honderden miljoenen koeien, schapen, varkens, geiten, nertsen, konijnen en andere fauna die nu als leer, wol, dons of bont in onze kleding worden verwerkt, leiden in lagelonenlanden vaak een erbarmelijk leven. Dat kan beter.

De dierenwelzijnambities in het Convenant gaan dan ook ver. Let maar op: kledingbedrijven moeten zich aansluiten bij bestaande traceringsmogelijkheden; ze moeten gebruikte dierlijke materialen duidelijk aangeven op hun kleding en ze moeten er naar streven uiterlijk in 2018 een systeem op te tuigen waarmee alle grondstoffen van dierlijke oorsprong getraceerd en gecertificeerd kunnen worden.

Klinkt onmogelijk? Veel bedrijven bewijzen dat het (deels) al kan.

BETER VOOR DIEREN

- Gegarandeerd diervriendelijk leer is lastig te krijgen, omdat het op de wereldmarkt bijna onmogelijk is leer te traceren tot de boerderij waar de dieren hebben geleefd. Het Amsterdamse MYUZE slaagt daar wel in. Dit tassenmerk gebruikt alleen volledig traceerbaar leer van biologisch gehouden koeien.

- Voor wol en dons is het al iets gemakkelijker. Bedrijven kunnen namelijk terecht bij de Global Tracable Down Standard, de Responsible Down Standard en de Responsible Wool Standard.
- Een specifieke praktijk die steeds meer modebedrijven afwijzen is ‘mulesing’: het bloederige verwijderen van de huid op de billen van merinoschapen in Australië, bedoeld om de aandoening ‘flystrike’ te voorkomen.
- Ducky Dons en (sinds kort) Auping zijn bedrijven die alleen donsproducten leveren met RDS-certificering. Hun dekbedden bevatten geen veren van ganzen en eenden die levend zijn geplukt of onder dwang zijn gevoerd.

DIERLIJK MATERIAAL ONTWIKKEN

Als je het welzijn van dieren niet kunt garanderen, kun je ook proberen het gebruik van hun vacht of huid te vermijden. Bont is zo’n product dat veel kledingbedrijven liever helemaal niet meer gebruiken.

MYUZE

“Het leer komt van gecertificeerde biologische veehouderijen uit Zweden. Met een code kan ik exact achterhalen op welke boerderij het dier heeft geleefd.”

Madelon Spijker – grensverleggers.nl/mode/alleen-een-leuke-tas-in-de-nieuwste-modekleur-is-niet-meer-voldoende

- Stichting Bont voor Dieren houdt al jaren de Bontvrijlijst bij. Daarop staan meer dan 300 bedrijven (onder andere Bijenkorf en Zalando) die geen dierlijk bont gebruiken of promoten.
- Een internationale variant van de Bontvrijlijst is het Fur Free Retailer Program van de Fur Free Alliance. Recentelijk zijn bijvoorbeeld Hugo Boss en Armani volledig bontvrij gegaan.
- De Amsterdamse Hartenstraat is door de betrokken ondernemers uitgeroepen tot eerste bontvrije winkelstraat van Europa.
- Winkelketen Tally Ho promoot in Nederland bontvrije tassen, met duidelijke communicatie naar de consumenten.
- Ook Angorawol is door veel modebedrijven in de ban gedaan, na een schokkende video van PETA over de wijze waarop de konijnen levend worden geplukt.

ALTERNATIEVEN

Een beter leven voor dieren garandeert het niet, maar veel modemerken stappen over op alternatieven voor leer, bont of wol. Ze noemen zichzelf soms ‘vegetarisch’ of ‘veganistisch’.

- Modemerken Real Fake Studios (van de mensen achter de Geitenwollenwinkel) ‘faket’ bijvoorbeeld alle materialen van dierlijke oorsprong.
- Ook Noumenon en byHaafner presenteren zich als ‘vegan’ modemerken.
- Dat kan tegenwoordig dankzij steeds meer nieuwe materialen. Zo lanceerde Nike recent slippers gemaakt van palmleer (van de Nederlandse materiaalontwerper Tjeerd Veenhoven).
- Pinatex maakt een non-woven ‘leer’ van ananasbladeren en het kan ook met bananenschillen, bewijst de jonge Nederlandse ontwerpster Lotte de Boer. Design-duo Koen Meerkerk en Hugo de Boon van Fruit-leather Rotterdam doet iets soortgelijks, met afvalfruit.

- Het Zweedse merk Elvine gebruikt alleen imitatiedons, in dit geval van Dupont.

NIET VEGETARISCH, WEL DIERVRIENDELIJK?

Het kan ook controversiëler. Niet vegetarisch, maar ook niet synthetisch is gekweekt leer! Je vindt het bij de Amerikaanse start-up Modern Meadows.

GOED GEZELSCHAP

Ook bekende Nederlanders en consumenten voeren de druk op om dierenleed te voorkomen. Actrice Katja Schuurman is een van de bekendste voorvechters van dierenrechten en duurzame kleding, net als cabaretier Guido Weijers, actrice Babette van Veen en regisseur Eddy Terstall. Consumentenvragen over duurzaamheid in de winkel gaan relatief vaak over het leven van de dieren die in kleding zijn verwerkt.

Doe mee

Neemt jouw bedrijf dierenwelzijn serieus? Meld je aan voor het Convenant Duurzame Kleding en Textiel. Velen gingen je voor. Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een uniek netwerk van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

MEER OVER DUURZAAM LEER

Meer verhalen over duurzaam leer? Bekijk dan eens het boekje Grensverleggers in de leersector, trends en best practices in duurzaam leer.

In contact met experts:

- Stichting VIER VOETERS (Convenantspartij)
- Bont voor dieren
- World Animal Protection
- MVO Nederland: Frans Tilstra
(f.tilstra@mvoederland.nl)

DIRECT AAN DE SLAG

- Check de risico's op dierenleed in je productieketen op mvorisicochecker.nl
- Lees meer over dierenwelzijn op: bontvoordieren.nl/bont/dierenwelzijn
- Check de:
 - Tracable Down Standard
 - Responsible Wool Standard
 - Responsible Down Standard
- MODINT Cotton & Wool factsheet:
Dit informatieblad geeft inzicht in de milieu-impact van natuurlijke vezels, waaronder wol, maar ook dierenwelzijn komt aan bod.

Chemicaliëngebruik

**Kleding-
productie
met minder
chemicaliën,
water en
energie is
allang mogelijk**

© NRDC/ Julia Bovey (CC BY-ND 2.0)

“20% van de totale industriële watervervuiling is afkomstig van de textielindustrie.”

Het verven en finishen van textiel en kleding vergt grote hoeveelheden water, energie en chemicaliën. Volgens een rapport van Green Cross is tot 20% van de totale industriële watervervuiling afkomstig van de textielindustrie. Die vervuiling treft vooral de mensen in de productielanden. Zij moeten het immers drinken en hun gewassen ermee laten groeien.

Ook op de consument heeft het effect. De kleding die wij op onze huid dragen kunnen stoffen bevatten die een risico vormen voor je gezondheid. De toepassing van chemicaliën in kleding staat al onder streng toezicht. Zo zijn volgens EU-reglement REACH bepaalde textielverven verboden. Dat is beter voor degene die de kleding maakt en voor degene die de kleding draagt.

In het kledingconvenant hebben kledingbedrijven beloofd dat ze afspraken maken met leveranciers over het gebruik van en de omgang met chemicaliën, met name in de landen waar het slecht geregeld is. Verder moeten modemerken informatie opvragen bij leveranciers; verbeteringen toepassen (vanaf de ontwerpfase) en waar mogelijk de stoffen certificeren.

Klinkt onmogelijk? Veel bedrijven bewijzen dat het (deels) al kan.

SAMEN STERK (KETENINITIATIEVEN)

- Het begint met onderzoek in je keten ('due diligence'). Waar komen de stoffen vandaan en hoe zijn ze geleverd en behandeld? Je kunt aansluiten bij verschillende keteninitiatieven. Oeko-Tex garandeert dat de chemicaliën die worden gebruikt tijdens het gehele productieproces niet schadelijk of gevaarlijk zijn. Bluesign certificeert de gehele textielketen.
- Het Partnership for Cleaner Textile (PaCT) in Bangladesh en het Better Mill Initiative in China bewijzen dat minder water, energie en chemicaliën gebruiken rendabel is. Textielfabrieken en inkopers werken samen en delen technische kennis: investeringen die gemiddeld in drie tot vijf jaar zijn terugverdiend.
- Roadmap to Zero is een samenwerkingsverband tussen grote merken in de kleding- en schoenenindustrie om het gebruik van schadelijke chemicaliën te minimaliseren of stoppen in 2020.

Juuty

“Het leer dat we gebruiken, is zo milieuvriendelijk mogelijk. Wat chroom, PCP en AZO-verfstoffen betreft zitten wij ruim onder de toegestane percentages.”

Rik van Dueren den Hollander en Rosanne van Kleef – grensverleggers.nl/mode/de-onwaarschijnlijke-start-van-modemerkJuuty

‘NON-TOXIC’ MERKEN EN PRODUCTEN

- Good old C&A is wereldwijd de grootste afnemer van biokatoen. Voor het vijfde jaar op rij.
- Ondergoedmerk Saint Basics is een van de vele merken die GOTS-gecertificeerd (Global Organic Textile Standard) katoen gebruiken in hun ondergoed.
- Verhip biedt hetzelfde principe in babykleertjes aan. Gifvrij en GOTS-gecertificeerd. Victoria Koblenko is een van de klanten.
- De Katoenfabriek is zowel een duurzame textieldrukkerij als kledingproducent. Fairwear gecertificeerd en met materialen van biokatoen, bamboe of eucalyptus. Er wordt enkel met druktechnieken gewerkt zoals watergedragen zeefdruk, pvc-vrije vinyldruk en oplosmiddel-vrije full colour druk.
- Ook Solidair BV bedrukt bedrijfskleding en promotionele kleding met inkten op waterbasis, of gebruikt pvc-vrije inkten. Voor de stoffen wordt organisch katoen, bamboe of hennep gebruikt.

- Bayer heeft een duurzame methode gevonden om polyurethaan (PU) te produceren zonder gebruik van giftige oplosmiddelen. Het product Insqin is geheel op waterbasis.

MINDER WATER- EN ENERGIEGEBRUIK

- Het Nederlandse bedrijf Dyecoo ontwikkelde jaren geleden al een machine die textiel verft met CO2 in plaats van water. De restanten kleurstof worden opgevangen en komen niet in het milieu terecht.
- Concurrent Nike past een soortgelijke techniek toe onder de naam Colourdry. Nike verzamelt ook data over de milieu-impact van verschillende textielsoorten en stelt deze beschikbaar via de gratis app Making of Making waarmee designers verantwoorde materiaalkeuzes kunnen maken.
- De start-up Tersus Clean gebruikt vloeibare CO2 om kleding zonder chemicaliën te reinigen. Het proces verbruikt minder energie. Er komen bovendien geen

schadelijke chemicaliën, water of droger aan te pas. In nog geen half uur is de was schoon.

- Wasserij Springendal gebruikt nog wel water, maar geeft het afvalwater na eigen biologische waterzuivering én helofytenfilter weer brandschoon terug aan de natuur. Met de inzet van warmtewisselaars winnen ze ook nog eens 80% van de energie terug.
- Tapijtfabrikant Interface draait op 100% hernieuwbare energie en heeft een gesloten watersysteem in het productieproces. Ook experimenteert het duurzame bedrijf met methoden om tapijttegels te leggen zonder lijm, waardoor de milieubelasting flink gereduceerd wordt.
- De Italiaanse stoffenproducent Sensitive Fabrics (Eurojersey) ademt bijna duurzaamheid. Ze hebben gifvrij bedrukte stoffen die worden gemaakt in energiezuinige fabrieken.
- Door met het EU Ecolabel gecertificeerde ‘Cool

Doe mee

Neemt jouw bedrijf chemicaliëngebruik serieus? [Meld je aan](#) voor het [Convenant Duurzame Kleding en Textiel](#). [Velen gingen je voor](#). Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een [uniek netwerk](#) van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

Chemistry´-wasconcept te werken, kan Blycolin water en energie besparen.

GEBRUIK VAN HERNIEUWBARE BRONNEN

- Duurzame energie opwekken kan ook met je eigen kleding. Pauline van Dongen bedacht de Windbreaker, een outdoor jas met solarpanels voor als je heel lang 'off-grid' bent.
- Technisch adviesbureau by-wire.net laat nog meer voorbeelden zien van geïntegreerde solar toepassingen in textiel. Hetzelfde bureau onderzoekt kleding met elektrische verwarming waardoor de verwarming in gebouwen omlaag kan.

DIRECT AAN DE SLAG

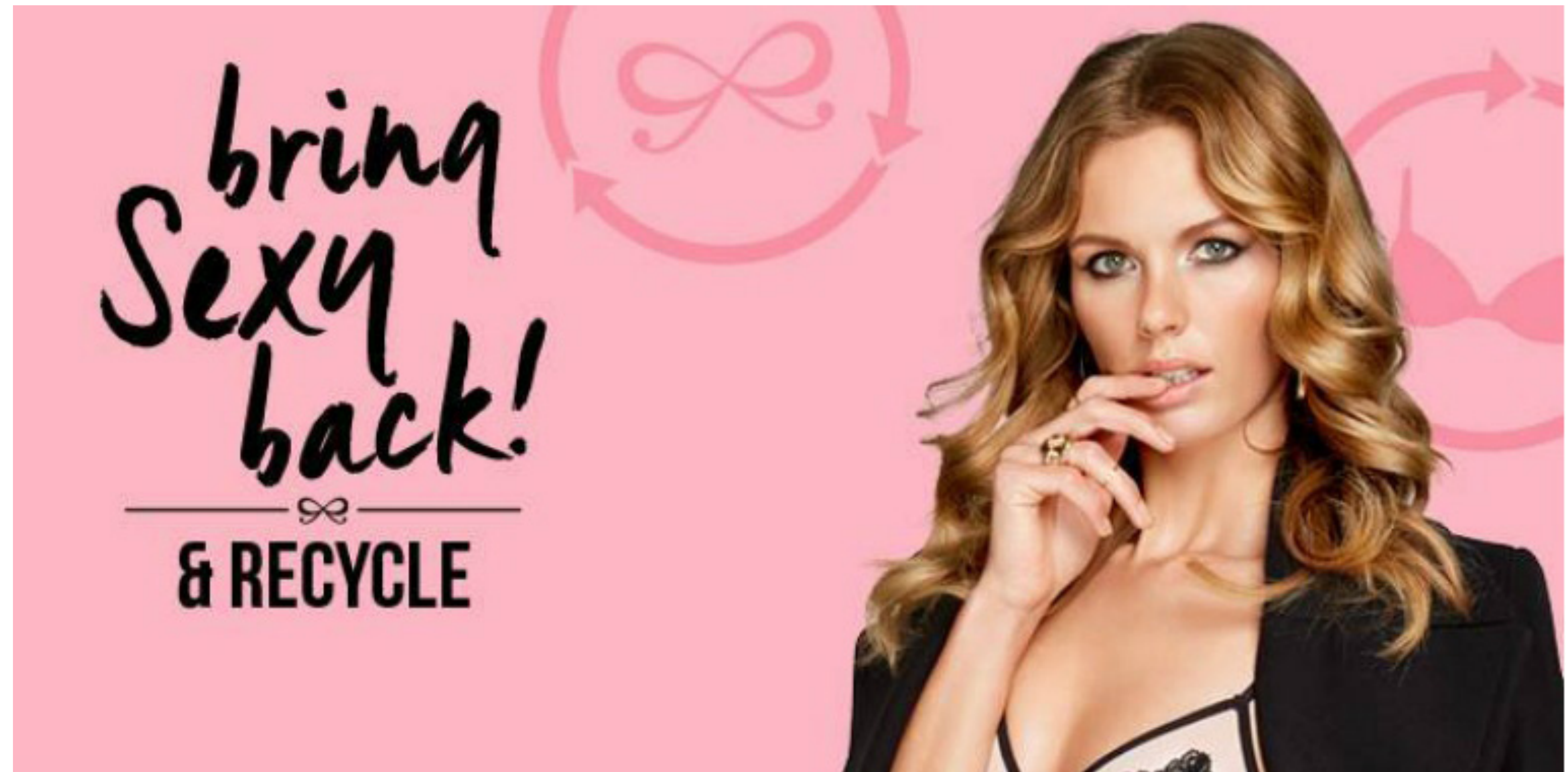
- Check de risico's in je productieketen op mvorisicochecker.nl
- Check de lijst van gevaarlijke stoffen in het RIVM-rapport 'Hazardous substances in textile products' of de [Higg Index tools](#) van de Sustainable Apparel Coalition (SAC).
- Voor meer informatie over de standaarden, check de website van Made-by. De Made-by [Wet Processing Benchmark](#) biedt een overzicht van hoe duurzaam verschillende 'wet processing' technieken zijn. Het toont het water- en energieverbruik en mogelijke chemische of veiligheidsrisico's.
- De [MODINT Chemicals factsheet](#) toont hoe je gebruik van schadelijke chemicaliën kunt verminderen en hoe je zorgt voor een veilige en schone werkomgeving voor arbeiders in het textielproces.
- Check de [MODINT Restricted Substances List](#): De RSL, ontwikkeld door MODINT in samenwerking met GermanFashion en American Apparel & Footwear Association (AFAA), informeert kledingbedrijven over wereldwijde wetgeving, maar toont ook

restricties van grote internationale retailers en NGO's.

- Met de [MODINT EcoTool](#) kun je de milieu-impact van textielproducten (indicatief) doorrekenen. Daarbij wordt de gehele levenscyclus van een product beschouwd (Life Cycle Analyse). Geeft een duidelijk beeld van Co2-uitstoot, water- en chemicaliëngebruik.
- MODINT's Sustainable Material Guide geeft puntsgewijs overzicht van de meest gebruikte textielvezels en wet processing in de mode-industrie. De gids geeft technische informatie, toegespitst op kwaliteitsaspecten en wetgeving, de impact op milieu en dierenwelzijn en duurzame alternatieven.
- LCA 2 go biedt het MKB de mogelijkheid om een gratis [levenscyclusanalyse](#) te maken van de zogenoemde smart textiles. Met behulp van een e-learningcursus kan de gehele levensduur van innovatieve textielproducten worden onderzocht.
- Verder lezen kan met de dossiers [energie en klimaat](#) of het [Stappenplan Klimaatneutraal Ondernemen](#) op mvonederland.nl.
- Wil je er eerst meer over leren, bezoek dan de [Masterclass water, chemicaliën en energie van GIDRD](#).

Circulaire mode

**Nederlandse
modemerken
liggen op kop
met circulaire
mode**

(Hunkemöller)

“Na gebruik verdwijnt kleding op de afvalberg.
In Nederland alleen al jaarlijks 135 miljoen kilo.”

Circulaire kleding is hot en de bedrijfskledingbranche loopt voorop. Bij aanbestedingen van de overheid ben je tegenwoordig kansloos als je geen kleding kunt aanbieden met hergebruikte vezels erin. Nu gaat ook de jeansmarkt deze kant op. In circulaire kleding worden vezels steeds opnieuw ingezet. Dat bespaart grondstoffen, zoals katoen.

Juist katoen is erg vervuilend. Een kwart van alle pesticiden in de wereld wordt gebruikt in de katoenteelt. Daarmee is de kledingsector na landbouw de grootste vervuiler. Na gebruik verdwijnt kleding op de afvalberg. In Nederland alleen al jaarlijks 135 miljoen kilo. Ofwel: 5% van de totale afvalberg. Daarvan kunnen prima nieuwe producten worden gemaakt.

In het kledingconvenant streven de kledingbedrijven naar een circulaire economie. Circulariteit vraagt wel een andere benadering van kleding produceren en dus ook een ander businessmodel. Ketensamenwerking is cruciaal en alleen dat al heeft een positieve invloed op transparantie en arbeidsomstandigheden in productielanden.

Klinkt ingewikkeld? Onderstaande selectie laat zien dat circulaire kleding hét ondernemersmodel van de toekomst is.

CIRCULAIRE BEDRIJFSKLEDING

- In 2014 introduceerde MVO Nederland een circulaire kledinglijn voor de gezondheidszorg. Nu tonen ook andere branches interesse in circulaire bedrijfskleding. Meerdere bedrijfskledingproducenten bieden al ‘circulaire kleding’ aan.
- De circulaire en slimme kledinglijn Rework van Van Puijenbroek wordt gemaakt in eigen productiebedrijven, waar het hele traject duurzaam en sociaal is: van grondstoffen tot en met de productie. De werkkleding is zo ontworpen dat alle onderdelen opnieuw gebruikt kunnen worden.
- Dutch Spirit werkt met lease-concepten van representatieve en circulaire werkkleding.
- Groenendijk Bedrijfskleding komt met een eigen circulaire ‘from scratch’-lijn.
- Het Ministerie van Defensie coördineert de Rijksbrede inkoop van bedrijfskleding en vraagt sinds 2015 in al zijn aanbestedingen een percentage gerecycled materiaal in de kleding.

Star Sock

“We kiezen voor productieprocessen die het bij consumenten goed doen, zoals het winnen van nieuwe garens uit oude kleding. Daarmee zijn we innovatief en duurzaam tegen lagere kosten.”

Eric Roosen – grensverleggers.nl/mode/nederlands-bedrijf-wil-225-miljoen-paar-schone-sokken-op-de-markt-brengen

- Het Leger des Heils recyclet oude militaire kleding tot nieuwe producten onder de naam ReShare.

CIRCULAIRE JEANS

- Circulaire jeans van het eerste uur is Mud Jeans. Voor €7,50 per maand lease je een spijkerbroek die na gebruik wordt ingeruild voor een nieuwe. De versleten exemplaren worden gerecycled tot nieuwe en zijn daar ook op ontworpen.
- Na Mud zijn meer jeansmerken gaan werken met circulaire denim, zoals Kings of Indigo die de ‘Red Light Denim’ maakte van ingezamelde Amsterdamse spijkerbroeken of Blue Loop dat jeans, sweaters en truien maakt van textielgaren afkomstig uit oude denim.
- Jeansmerk Chasin’ introduceerde recent ‘Royal Attitude’: een lijn jeans, T-shirts, sweaters en jacks gemaakt van oude uniformen van de Koninklijke Marine.
- In de Alliance for Responsible Denim werken denimmerken samen aan circulaire jeansproductie,

voornamelijk door het ontwikkelen van standaarden en benchmarks voor het gebruik van grondstoffen.

- Voor informatie over duurzame jeans kun je terecht bij kenniscentrum, onderzoekslab en jeansschool House of Denim.

RECYCLING VAN KATOEN

- Saxion Hogeschool ontwikkelde een experimentele methode om katoenafval 100% te recyclen tot cellulose. De stof heet SaXcell™ en wordt momenteel rijp gemaakt voor grootschalige productie. Grote modemerken hebben zich al gemeld voor deze uitvinding.
- De Scandinavische concurrent re:newcell doet iets soortgelijks, maar is minder ver.
- Voor het mechanisch recyclen van katoenen kleding (en andere vezels) kun je terecht bij Frankenhuis BV dat samen met open innovatiecentrum Texperium succesvolle recyclingprojecten heeft gedaan met WE-fashion, Verosol en KLM. Ook Reblend ondersteunt in textielrecycling.

RECYCLING VAN POLYESTER EN ANDERE VEZELS

- Waste2wear produceert kleding van polyestergaren, gemaakt van gerecyclede plastic flessen.
- loop.a.life maakt van oude wollen garens weer nieuwe truien.
- i-did ontwierp de Circular bag van een hoogwaardig kwaliteit vilt (vezels via Frankenhuis BV) gemaakt van niet-meer-draagbare kleding.

GEBRUIK VAN ALTERNATIEVE VEZELS

- Er komen steeds meer alternatieven voor leer op de markt zoals ananasleer, palmleer, bananenleer en leer van ander fruit.
- En dat geldt ook voor textielvezels, bijvoorbeeld textiel van algen, uit koeienmest of koffie.
- Schijvens bedrijfskleding past koffiedrab al toe in horecakleding en maakt gebruik van S.Café® garens. De drab wordt gedroogd en omgezet in biobased polyesterkorrels.

LENA – the fashion library

“Kleding is een wegwerpproduct geworden, dat kan echt niet.
Met LENA haken we in op het idee van de klassieke boekenbibliotheek.”

Suzanne Smulders – grensverleggers.nl/mode/mag-ik-je-rokje-lenen

- Het Italiaanse bedrijf Aquafil brengt Econyl op de markt, een vezel gemaakt van oude visnetten. Samen met Healthy Seas maakt Star Sock er sokken van. La Perla en Finisterre gebruiken het in zwemkleding.
- BASF heeft nylongarens ontwikkeld gemaakt op basis van natuurlijke grondstoffen.
- StexFibers ontwikkelt zachte hennepvezels voor hoogwaardig textiel. Hennep heeft 95% minder water nodig dan katoen en er zijn vrijwel geen chemicaliën nodig bij de productie.

CIRCULAIRE TECHNIEKEN EN DESIGN

- Al tijdens het ontwerp- en productieproces moet worden nagedacht over toepassingen van de gebruikte materialen. Wear2 bedacht garens die oplossen met microgolven. Ze worden gebruikt om bijvoorbeeld zakken op broeken te naaien. Vervolgens kan het garen eenvoudig worden opgelost, zodat het gehele kledingstuk geschikt is voor recycling.

- Recycling Movement REMOkey heeft een track-&-trace-systeem ontwikkeld waarbij het kledingstuk een QR-code krijgt die inzicht geeft in het type vezels dat is gebruikt en de herkomst ervan. KLM, ABN Amro, Defensie, Kings of Indigo en Mud Jeans werken er al mee.
- Puma introduceerde als eerste een milieuwinst-en-verliesrekening van zijn kledingstukken. Nu volgt ook Stella McCartney.
- Het Deense merk Filippa K ademt ongeveer circulair design en werkt al langer met leaseconcepten.
- Nichemerken als T-shared en Topitm ontwerpen kleding die pas in productie gaat als er genoeg klanten via social media zijn geworven.

HET WEGGOOIEN UITSTELLEN

- Kledingbibliotheek Lena in Amsterdam werkt met een abonnementsysteem waarmee je kleding kunt lenen zo vaak als je wilt. Bevalt het kledingstuk en wil je het toch helemaal zelf hebben, dan kun je het ook kopen. Het

resultaat: minder verbruik en verspilling.

- In de Claudia Sträter ‘Share your Clothes’ winkel in Amsterdam wordt vintage Claudia Sträter verkocht.
- United Wardrobe en The Next Closet maken het consumenten gemakkelijk direct hun vintage kleding te verkopen aan een volgende liefhebber.
- Het duurzame outdoormerk Patagonia gaat een stap verder en vraagt in de campagne ‘Don’t buy this jacket’ klanten daadwerkelijk om kleding alleen te kopen als dat echt nodig is.
- Initiatieven die nieuwe producten maken uit afgedankte kleding en materialen zijn i-did, dat met merken als Ikea en Sissy Boy samenwerkt. Van Hulley doet het met boxershorts en Kazmok met zaktassen & accessoires gemaakt van gebruikte transportbanden.
- Retoursystemen zijn heel belangrijk in een circulair businessmodel. Belangrijke speler hierin is het Ministerie van Defensie met hun inzamelsysteem van alle bedrijfskleding van het Rijk. De eerste merken

Doe mee

Neemt jouw bedrijf circulaire mode serieus? [Meld je aan](#) voor het [Convenant Duurzame Kleding en Textiel](#). [Velen gingen je voor](#). Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een [uniek netwerk](#) van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

die hiermee werken zijn Hunkemöller met hun 'bring sexy back' waarbij je een kortingsbon krijgt voor ingezamelde kleding. Ook bij H&M en C&A kan gebruikte kleding worden ingeleverd tegen korting op nieuwe kleding.

SAMENWERKINGSINITIATIEVEN EN PROJECTEN

- Voorloper van het kledingconvenant was het Plan van Aanpak van GIDRD, met de werkgroep Circulaire Economie. Daarbij kun je jezelf nog steeds aansluiten.
- Better Cotton Initiative (BCI) is een keteninitiatief waarin merken gezamenlijk werken aan het gangbaar maken van duurzame katoen.
- Leather Working Group is een internationaal keteninitiatief met als doel het bevorderen van duurzaamheid in de leerindustrie.
- Collectieve projecten die de milieu-impact van de textielketen willen verminderen zijn European

Clothing Action Plan (ECAP) van WRAP, MADE-BY en Rijkswaterstaat.

- Meer achtergrondinformatie over [circulaire mode](#) op GIDRD.nl.
- Meer achtergrondinformatie over [grondstoffen](#) op GIDRD.nl.

DIRECT AAN DE SLAG

- Om snel inzicht te krijgen in de milieu-impact van verschillende vezels kun je gebruik maken van de gratis [Environmental benchmark for fibres](#) van MADE-BY. Daarin is in een oogopslag te zien dat bijvoorbeeld bamboe tot de laagste klasse van duurzaamheid behoort.
- Een meer specialistisch overzicht van vezels en het spinnen daarvan tref je in de [factsheet](#) en de [inventory spinning of recycled fibers](#) van Modint en Alcon Advies.
- Verder lezen kan met de dossiers [circulaire economie](#) en [circulair inkopen](#) op [mvonederland.nl](#).
- Meer leren kan via de [Masterclass grondstoffen van GIDRD](#).
- Check de [Sustainable Fabric supplier list](#): Een overzicht van fabrikanten van duurzame stoffen, waaronder gerecyclede materialen. Binnen en buiten Europa.
- Platform Circulair Textiel: dit door Modint geïnitieerde platform ontwikkelt een Roadmap Circulair Textiel die begin 2017 wordt gepubliceerd.

Veiligheid op de werkvloer

Hoe veilig en gezond is het om jouw broek te maken?

Solidarity Center (CC BY-ND 2.0)

“Rana Plaza schudde de sector wakker toen bleek dat veel gevestigde modemerken er hun kleding lieten maken.”

De Rana Plaza-ramp in Bangladesh staat nog vers in het geheugen. Ruim 1100 textielarbeiders vonden in 2013 de dood toen het gebouw met acht verdiepingen instortte wegens het omzeilen van bouwvoorschriften. Deze ramp was geen incident, maar ‘Rana Plaza’ schudde wel de sector wakker toen bleek dat veel gevestigde modemerken er hun kleding lieten maken. Dat moest anders.

De ramp leidde tot een aantal initiatieven, met als belangrijkste het Bangladesh Accord waarin meer dan 200 kledingmerken gezamenlijk werken aan de veiligheid en gezondheid in de fabrieken. Een variant hierop werd geïntroduceerd door een 30-tal Amerikaanse bedrijven, onder de naam Bangladesh Alliance.

Beide programma’s hebben de bouw- en brandveiligheid in zo’n 2000 textiel fabrieken verbeterd door inspecties en maatregelen. Toch blijft het moeilijk werken in landen waar lokale regeringen niet de kennis of capaciteit hebben om effectief toezicht te houden op de veiligheid van gebouwen. Daarom is samenwerking van meerdere partijen nodig, ‘hier’ en ‘daar’.

In het kledingconvenant hebben kledingbedrijven beloofd dat ze over dit thema afspraken maken met hun leveranciers. En dat ze zich aansluiten bij bovengenoemde programma’s in Bangladesh of

soortgelijke programma’s in andere landen, zoals het Buyers Forum in Pakistan. Zelf onderzoek doen met hulp van lokale NGO’s en openbare verbeterplannen opstellen mag ook.

Klinkt ingewikkeld? Veel bedrijven bewijzen dat het niet zo moeilijk is, als de wil er is.

SAMEN STERK (KETENINITIATIEVEN)

- Het gemakkelijkste is om mee te doen met de al genoemde samenwerkingsprogramma’s als Accord en Alliance in Bangladesh. Voor Pakistan het Buyers Forum. Voor Cambodja, Thailand, Vietnam en Indonesië het Better Work programma van ILO en IFC. Deelname kost geld, maar minder dan wanneer je het zelf moet doen. Deelnemers verplichten zichzelf tot onafhankelijke en transparante fabrieksinspecties waarbij de rapporten worden gepubliceerd en in verbeteringen wordt geïnvesteerd.

O My Bag

“Aan productieland India kleeft een negatief imago. Wij proberen dat om te keren, door steengoede branding, door keer op keer ons verhaal te vertellen.”

Paulien Wesselink – grensverleggers.nl/mode/inkopen-is-gokken

- Andere keteninitiatieven die werken aan veiligheid en gezondheid zijn de Fair Wear Foundation, BSCI, SA8000 en OSHAS18000. Raadpleeg de Kleding-keurmerkenchecker op goedewaar.nl voor de verschillen.
- Solidaridad is een Nederlandse maatschappelijke organisatie die bedrijven op weg helpt bij het werken aan een veilige en gezonde werkplek in landen als Bangladesh en India. Dat doen ze door:
 - training te geven aan werknemers, zodat zij zelf weten hoe ze veilig en duurzaam werken;
 - veiligheidsteams op te leiden in elke fabriek. Dit team controleert problemen met de constructie- en brandveiligheid, en lost deze op.

INITIATIEVEN VAN BEDRIJVEN

- Espresso checkt jaarlijks zijn fabrieken zelf met een health & safety check. Daarbij letten zij op de arbeidsomstandigheden van de fabriekswerkers.
- Starco produceert kleding voor diverse Europese retailers, jeans- en sportmerken. Hun fabriek heeft een moderne, ruime en goed belichte productieruimte, schoon drinkwater, verpleegsters en een crèche. Een bedrijfsarts komt wekelijks langs en aan het personeel worden gratis medicijnen verstrekt. Vanuit zijn kantoor in Amsterdam wordt vanachter de laptop real-time meegekeken in hun eigen fabriek.
- AF Textiles doet iets soortgelijks, maar dan in een fabriek die niet van hen is. Op hun productievloer is de arbeidsproductiviteit enorm gestegen nadat ze de verdieping hebben geschilderd in frisse kleuren, meer licht hebben opgehangen, een vrouwelijke floormanager hebben aangesteld en betere naaimachines hebben geïnstalleerd.
- Leerlooiers Smit & zoon en Stahl hebben veiligheid in de Bengaalse fabrieken hoog op de agenda staan en zien toe op het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen.
- Smit & zoon is bovendien betrokken bij Tannery of the future: een self-assessment waarin veiligheid op de werkvloer een grote rol speelt. Het document is bedoeld voor leerlooiers en hun klanten: modemerken en retailers.
- Hoe het er dan werkelijk aan toe gaat in de productie-ateliers, laten modemerken als Studio JUX en Kuyichi graag zien.

VEILIGER EN GEZONDER DOOR MINDER CHEMICALIËN

- In een voorgaand artikel in deze reeks staan vele initiatieven van modemerken die het gebruik van chemicaliën verminderen. Dat is ook gezonder voor de fabrieksarbeiders in de keten.
- National Geographic laat zien dat de gezondheid van textielarbeiders al eeuwen in het geding is en de roep naar gifvrije mode steeds groter wordt. Over arseen en kwik in andere tijden, en het zandstralen van jeans in de onze.

Doe mee

Neemt jouw bedrijf veilige en gezonde werkplekken serieus? Meld je aan voor het Convenant Duurzame Kleding en Textiel. Velen gingen je voor. Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een uniek netwerk van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

- Zandstralen van spijkerbroeken is een methode om jeansbroeken een versleten look te geven. In sommige landen is het verboden omdat de textielarbeiders de longziekte silicose ontwikkelen door het inademen van zand. Alternatieven zijn al voorhanden, zoals laseren of ice-sanding met CO₂.

GEZONDHEID EN VEILIGHEID TIJDENS HET DRAGEN

- Wanneer kleding wordt gedragen kan het ook een positief effect hebben op de gezondheid van medewerkers. In het MVO Nederland-project voor duurzame zorgkleding was bijvoorbeeld een sensor ingebouwd die via je smartphone laat zien of je wel goed tilt. Dat scheelt ziekteverzuim. Radboud ziekenhuis past de kleding al toe.
- Een gezonde werkplek betekent ook genoeg bewegen. Daar kan kleding bij helpen door geluid te geven bij beweging.

- Door het toepassen van nieuwe draagbare elektronica in (werk)kleding kan lichamelijke belasting, agressie en werkdruk tijdens het werken worden verminderd.
- Ook in sport zijn talloze toepassingen mogelijk om blessures tegen te gaan. Adidas heeft bijvoorbeeld Team Elite 'performance clothing' ontwikkeld. Sensoren in sportkleding houden bewegingen en hartslag bij.

DIRECT AAN DE SLAG

- Check de risico's in je productieketen op mvoorisicochecker.nl of de [human rights checker](#) (HRCA).
- Check ook het artikel over [chemicaliën](#).
- Meer informatie over [laseren](#) van spijkerbroeken.
- Verder lezen kan met de dossiers [arbeidsomstandigheden](#) op mvonederland.nl en het dossier [veilige werkplek](#) op GIDRD.

Leefbaar loon

**Deze mode-
merken kleden
textiel-
arbeiders
niet uit**

ILO in Asia and the Pacific (CC BY-NC-ND 2.0)

“Vaak is het wettelijk minimum loon te weinig om maandelijks van rond te komen.”

We horen het steeds vaker: hoe kan kleding zo goedkoop zijn? Een groeiende groep consumenten heeft een dubbel gevoel bij de lage prijzen van veel kledingstukken in de winkel. Hoeveel verdienen ze eigenlijk in die kledingfabrieken ver weg?

Veel modemerken betalen het wettelijk minimumloon in de landen waar ze produceren. Dat klinkt goed, maar dit is nog iets anders dan een leefbaar loon. Vaak is het wettelijk minimumloon te weinig om maandelijks van rond te komen. Een leefbaar loon is een salaris waarmee een textielarbeider in zijn basisbehoefte kan voorzien – en dat van zijn of haar gezin.

Het verschil tussen een minimum loon en een leefbaar loon hangt af van het land. In landen waar de lonen heel laag zijn, gaat het om een paar tientjes (in euro's) per maand extra. Het effect daarvan kan groot zijn. Met een leefbaar loon hoeft een textielarbeider bijvoorbeeld niet meer stelselmatig over te werken om een bestaansminimum te verdienen. Ook het risico op kinderarbeid wordt kleiner.

Leefbaar loon is een complex onderwerp. Soms zijn minimumlonen in theorie hoog genoeg, maar worden

deze in de praktijk niet uitbetaald. En wat als het ene merk wel een leefbaar loon betaalt en de ander niet? Het wordt snel een afschuifspel van verantwoordelijkheden waarin de textielarbeider uiteindelijk aan het kortste eind trekt.

In het Convenant Duurzame Kleding streven modemerken ernaar om in 2020 een leefbaar loon te betalen aan iedereen in de productieketen. Een goed gesprek met leveranciers hierover is het begin. Maar kledingmerken moeten zich ook aansluiten bij keteninitiatieven, samenwerken met andere merken die bij dezelfde fabriek inkopen en erop toezien dat het meerbedrag ook echt terecht komt bij de textielarbeiders.

Klinkt ingewikkeld? In het volgende overzicht lees je welke merken al een leefbaar loon betalen en hoe ze dat regelen.

Fashion Revolution Day / Goodfibrations.nl

“De meeste consumenten kunnen er niet op vertrouwen dat hun kleding duurzaam en eerlijk is gemaakt. Daarom onderzocht Fashion Revolution Day het transparantiegehalte van 40 grote merken.”

Jos Cozijnsen – grensverleggers.nl/mode/fashion-revolution-day-waarom-laten-kledingmerken-ons-niet-alles-zien

SAMEN STERK (KETENINITIATIEVEN)

- Er zijn verschillende leefbaarlooninitiatieven die bedrijven voorzien van advies en tools. De belangrijkste zijn:
 - Fair Wear Foundation (FWF) met hun Living Wage Portal;
 - SA8000 en het daaraan gelieerde ISEAL alliance;
 - het Asian Floor Wage programma;
 - het Action Collaboration Transformation (ACT) programma en de toepassing daarvan Industrial;
 - en Fairtrade International.
- Ze hebben alle leefbaar loon als een van de thema's en werken met rekenformules om een leefbaar loon te berekenen (zie ook 'aan de slag').
- Lokale vakbonden zijn vaak goed geïnformeerd over de lonen in eigen land en hebben soms programma's waarbij meerdere merken aangesloten zijn. Ze hebben vaak een partnerschap met FNV of CNV die je verder kunnen helpen met contacten. De bonden werken

ook samen met FWF en Solidaridad aan een gezamenlijke aanpak.

- ASN Bank doet een onderzoek naar leefbaar loon in de kledingindustrie.

INITIATIEVEN VAN MODEMERKEN

- Continental Clothing hanteert een fair-share premium. Zij omzeilen het 'mark up pricing system' door per kledingstuk 1 euro apart te houden voor arbeiders van de fabriek. Dat geld wordt direct onder de arbeiders verdeeld als een soort bonus.
- MYOMY is na de start in 2007 bekend geworden als een van de eerste succesvolle duurzame tassenmerken. Alle medewerkers in de fair trade-gecertificeerde ateliers in India verdienen een leefbaar loon.
- Re-5 produceert fair trade kleding voor mannen, vrouwen en kinderen. Naast eerlijke lonen wordt gebruik gemaakt van biologisch katoen en wordt afgedankte kleding ingezameld voor hergebruik.

- joline jolink is een klein modelabel dat veel zorg heeft voor de makers van de kleding en een realistische prijs berekent aan klanten. Dat laatste kan door schakels uit de toeleveringsketen te schrappen die kleding onnodig duur maken.
- H&M introduceerde een Fair Wage Roadmap en heeft de strategie dat alle leveranciers een leefbaar loon betalen aan hun werknemers. Het vraagt wel continue dialoog en samenwerking met fabriekseigenaren.
- Ook G-Star werkt met leveranciers waarmee ze een langdurige relatie hebben. Vaak al meer dan 10 jaar. Dat leidt tot veel vertrouwen, wederzijdse verantwoordelijkheid voor elkaar en goede arbeidsomstandigheden. De fabrieken waarmee G-star werkt zijn dan ook met naam en adres te vinden in hun Manufacturing Map.
- Een soortgelijke map heeft het Amerikaanse modelabel Everlane onder het motto 'radical transparency'. Een ander Amerikaans merk is Symbology met dezelfde ethische principes.

Doe mee

Neemt jouw bedrijf leefbaar loon serieus? Meld je aan voor het Convenant Duurzame Kleding en Textiel. Velen gingen je voor. Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een uniek netwerk van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

- Andere merken die actief meedenken over het toepassen van leefbaar loon zijn Jolo fashion en Bemontex.

DIRECT AAN DE SLAG

- Check de risico's in je productieketen op mvorisicochecker.nl of de [human rights checker](#) (HRCA).
- Check de lonen in verschillende landen met de [Wage Ladder Tool](#) van FWF. Het is een benchmark waarin per land staat wat het minimumloon is en wat een leefbaar loon zou moeten inhouden. Let op: inloggen is gratis na het achterlaten van contactgegevens. Daarna duurt het twee dagen voor je inzage krijgt.
- Check de score van merken op het gebied van MVO met de [Kledingchecker](#) of met [Rank a Brand](#).
- Andere lijsten die hier inzicht in geven zijn de [Wage Indicator](#) met [lonen](#) per land en de 'fair wage method' van het [Fair Wage Network](#).
- FWF biedt via hun '[fair wage portal](#)' naast de Wage Ladder ook allerlei blogs, informatie en rapporten.
- Verder lezen kan met de dossiers [leefbaar loon](#), [samenwerken en transparantie](#) op mvonederland.nl en het dossier [leefbaar loon](#) op GIDRD.

Kinderarbeid

**Kinderarbeid
is volstrekt
uit de tijd,
maar helaas
niet overal**

“De kans dat het voorkomt in je keten is best groot.”

Even vooropgesteld: er zijn niet of nauwelijks Nederlandse kledingmerken die bewust kiezen voor kinderarbeid. Maar de kans dat het voorkomt in je keten is best groot. Misschien niet in de fabriek die jouw kleding maakt, maar eerder bij een onderaannemer, bij de katoenpluk of in de weverijen. Daarvoor ben je verantwoordelijk, sinds 2011. Toen is in de nieuwe OESO-richtlijnen afgesproken dat bedrijven aansprakelijk zijn voor de gehele productieketen. Van begin tot eind.

Maar hoe weten bedrijven welke schakels allemaal betrokken zijn in de keten? Meestal is niet bekend waar de stoffen vandaan komen, laat staan waar de katoen geplukt is. Het oplossen van kinderarbeid begint dan ook bij het leren kennen van je keten. Dit vergt ‘due diligence’: onderzoek naar de risico’s in de gehele productieketen.

Stel dat je wat tegenkomt? Hoe ga je daarmee om? Kinderen zomaar de fabriek uit sturen is geen oplossing. Dat is te simpel en verandert de situatie niet. Kinderarbeid is het gevolg van armoede, gebrek aan goed onderwijs en een lokale overheid die geen toezicht houdt. De kans dat weggestuurde kinderen naar nog slechtere fabrieken gaan, op straat gaan zwerven, de prostitutie ingaan of lijm gaan snuiven is groot.

Hoe los je zo’n complex vraagstuk toch netjes op? Producten met kinderarbeid verbieden is gemakkelijk gezegd, maar niet erg realistisch en weinig

ondersteunend voor bedrijven die met dit probleem worstelen. Het is beter om aansluiting te zoeken bij gebiedsgerichte programma’s die naar het ‘hele systeem’ kijken rondom kinderarbeid.

Een goed voorbeeld zijn de ‘Kinderarbeidvrije Zones’ van de Stop Kinderarbeid Coalitie. Een kinderarbeidvrije zone is een gebied – bijvoorbeeld met textiel fabrieken – waar lokale autoriteiten, werkgevers, leerkrachten en ouders samenwerken om alle kinderen uit het werk te halen en naar school te brengen.

Verder is het belangrijk om de leeftijd van nieuwe medewerkers te (laten) controleren, zodat er geen nieuwe kinderarbeidgevallen bijkomen. Ook het betalen van een leefbaar loon zorgt ervoor dat het minder noodzakelijk is om kinderen te laten bijdragen aan het gezinsinkomen. Dat betekent misschien ook dat wij als consument iets meer moeten betalen voor de kleding.

Tannery of the Future

“In landen als India en Bangladesh hebben looiers geen flauw idee wat consumenten in het westen van ze verlangen.”

Egbert Dijkers – grensverleggers.nl/mode/er-gaat-toch-niemand-dood-aan-de-chemicalien-die-ik-gebruik

In het Convenant Duurzame Kleding spreken partijen af om:

1. samen met leveranciers onderzoek te doen naar kinderarbeid in de volledige productieketen;
2. een herstelbeleid op te stellen waarbij de kinderen weer toegang krijgen tot (beroeps)onderwijs;
3. bij te dragen aan kinderarbeidvrije zones;
4. de leeftijden goed te checken bij de werving van textielarbeiders en;
5. geen prijsdruk uit te oefenen op leveranciers en onderaannemers die mogelijk bijdraagt aan kinderarbeid.

Daarnaast wordt verkend of er een fonds kan komen waarbij bedrijven op basis van 50/50-financiering ondersteuning kunnen krijgen bij herstelprojecten.

SAMEN STERK (KETENINITIATIEVEN)

- Naast het deelnemen aan de Stop Kinderarbeid Coalitie zijn er gebiedsgerichte initiatieven waarbij je kunt aansluiten, zoals in Turkije waarin onder meer Coolcat en WE Fashion, samen met de Fair Labor Association (FLA) onderzoeken of kinderarbeid voorkomt in de diepere schakels van de kledingketen.
- Een ander voorbeeld van samenwerkende kledingmerken is het Duitse Textilbündniss met deelnemers als Aldi, C&A, Esprit, Hugo Boss, Lidl, Otto, Primark, Puma, Vaude en meer dan 150 andere merken.
- Verschillende keteninitiatieven controleren op kinderarbeid, zoals Fair Wear Foundation (FWF); SA8000, BSCI en Fairtrade International.
- Lokale vakbonden zijn vaak goed geïnformeerd over kinderarbeid en de juiste aanpak daarbij. Ze hebben vaak een partnerschap met FNV of CNV die verder kunnen helpen met contacten.
- In Bangladesh is UNICEF een initiatief gestart onder de

naam ‘Children’s Rights and the Garment Industry in Bangladesh’.

GOEDE VOORBEELDEN

- G-star heeft een eigen stichting waarmee het merk kinderen en jongvolwassenen beroepsopleidingen biedt.
- Cordaid zamelt geld in om kinderen weer naar school te krijgen. Bedrijven kunnen meedoen.
- Coolcat heeft in 2015 een Community Day Care and Learning Centre opgericht in Bangladesh, waar kinderen worden opgevangen en leren terwijl hun moeders werken.

Doe mee

Neemt jouw bedrijf kinderarbeid serieus? [Meld je aan](#) voor het Convenant Duurzame Kleding en Textiel. [Velen gingen je voor](#). Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een [uniek netwerk](#) van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

DIRECT AAN DE SLAG

- Check je keten op kinderarbeid met behulp van [bestaande onderzoeken en rapporten](#) en de [ILO Child Labour Guidance Tool for Business](#).
 - Unicef heeft een [Children's Rights and Business Atlas](#) met een wereldkaart boordevol data in relatie tot industrieën en kinderrechten.
 - Check de risico's in je productieketen op [mvorisicochecker.nl](#) of de [human rights checker \(HRCA\)](#).
 - Lees het [verhaal](#) van een undercoverjournalist van de BBC in Turkije.
 - Lees de [tips](#) van kinderen in productielanden aan bedrijven.
 - Vijf Berlijnse kinderen hebben in het kader van de Fashion Revolution-campagne gesolliciteerd voor een baantje bij de bekende kledingketens in hun stad. Ze werden niet aangenomen. Waarom onze leeftijdgenoten in India dan wel? Bekijk hun [filmpje](#).
 - Verder lezen kan met de dossiers kinderarbeid van [MVO Nederland](#), [GIDRD](#) en [ILO](#).
- Stop Kinderarbeid presenteert de [foto-expositie #ONCE](#) met indrukwekkende beelden van een kinderarbeidvrije zone in Oeganda, gemaakt door fotograaf Jimmy Nelson.

Gedwongen arbeid

**Slavernij
bestaat nog
steeds:
in de kleding-
industrie**

(OECD Watch)

Thamani Fashion

“We streven ernaar het hele maakproces zelf te doen: van katoenzaadje tot eindproduct. Dat heet ‘sociaal ondernemen’, maar het zou eigenlijk gewoon ondernemen moeten zijn.”

Fiona Vloet – grensverleggers.nl/mode/sociaal-ondernemen-zou-gewoon-ondernemen-moeten-zijn

Het woord dwangarbeid roept beelden op van geketende arbeiders in gevangenspakkens die zonder loon in fabrieken te werk zijn gesteld. De werkelijkheid is een stuk subtieler, maar niet minder ontwrichtend. In de textielketen komt het bijvoorbeeld voor dat werknemers hun paspoort moeten inleveren en daarmee aan de grillen van hun werkgever zijn overgeleverd.

In sommige spinnerijen in Zuid-India moeten vrouwen onder dwang werken om hun bruidsschat bij elkaar te verdienen. In de praktijk komt dit neer op slavernij-achtige toestanden, waar vrouwen geen enkele rechten hebben.

Bij katoen uit Oezbekistan is de kans op dwangarbeid en kinderarbeid zeer groot omdat de overheid ambtenaren en soms ook scholen verplicht om twee maanden katoen te plukken tijdens de oogsttijd. Weer een ander voorbeeld is het structureel en excessief overwerken in kledingfabrieken. Ook dat valt in de categorie dwangarbeid.

In het Convenant Duurzame Kleding streven de partijen ernaar om de risico's op gedwongen arbeid in de gehele productieketen te analyseren: tot aan de grondstofwinning toe. Als je dwangarbeid tegenkomt, word je geacht beleid te hebben om dit op te lossen. Dat

kan ook samen met andere bedrijven die in dezelfde regio zitten of via een keteninitiatief waaraan maatschappelijke organisaties, vakbonden en (lokale) overheden deelnemen (zie verder).

Wat doen andere merken al? En hoe kun je daarbij aansluiten?

SAMEN STERK (KETENINITIATIEVEN)

- De bekende keteninitiatieven zoals Fair Wear Foundation (FWF); SA8000; en BSCI controleren op gedwongen arbeid en bieden bedrijven richtlijnen om hiermee om te gaan.
- Het Ethical Trading Initiative (ETI) heeft een speciaal programma (TNMS) voor bedrijven die zaken doen met de textielsector in Zuid-India.
- Lokale vakbonden zijn vaak goed op de hoogte of zich in eigen land gedwongen arbeid voordoet. Ze hebben vaak een partnerschap met FNV of CNV die verder

Doe mee

Neemt jouw bedrijf gedwongen arbeid serieus? Meld je aan voor het Convenant Duurzame Kleding en Textiel. Velen gingen je voor. Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een uniek netwerk van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

kunnen helpen met contacten. De bonden werken ook samen met FWF en Solidaridad aan een gezamenlijke aanpak.

- De ILO heeft veel data beschikbaar over verschillende vormen van gedwongen arbeid en waar het voorkomt. De ILO biedt ook samenwerkingsprogramma's om het probleem aan te pakken. Zo is bijvoorbeeld het land Jordanië onlangs van de ILO-lijst met 'forced labour' afgehaald.
- WRAP (Worldwide Responsible Accredited Production) heeft een wereldkaart met textiel fabrieken die gecertificeerd zijn op arbeidsomstandigheden.
- Een andere kaart komt van Made-By. Daarop is te zien hoe landen scoren op arbeidsomstandigheden en waar je als bedrijf hoge of lage risico's loopt.

MODEMERKEN DIE LATEN ZIEN WAT ZE DOEN (TRANSPARANTIE)

- Een voorbeeld van merken die heldere statements hebben over eerlijke arbeidsomstandigheden zijn Stella McCartney, dat gebruik maakt van ETI. Armed Angels werkt vooral met Fair Trade en FWF.
- Honest by is een designmerk dat volledig transparant is over de herkomst van grondstoffen en materialen. Er wordt gelet op dierenwelzijn, arbeidsomstandigheden en milieu.
- Stoffengroothandel Bo Weevil werkt met gecertificeerde katoen: vrij van kinderarbeid en dwangarbeid. Bo Weevil gaat een langdurig samenwerkingsverband aan met katoenboeren, spinnerijen en weverijen en betaalt een eerlijke prijs.
- Het label Miss Green maakt en verkoopt duurzame kleding en laat uitgebreid zien hoe ze met arbeidsomstandigheden en mensenrechten omgaan en SA8000 gecertificeerd.

- Thamani Fashion is een sociale onderneming met een supertransparant eigen atelier in Tanzania (je kunt direct Skypen met de medewerkers): gegarandeerd slaafvrij.

DIRECT AAN DE SLAG

- Check de risico's in je productieketen op mvorisicochecker.nl of de [human rights checker](http://humanrightschecker.com) (HRCA).
- In 2014 verscheen het rapport Flawed fabrics, waarin mensenrechten- en arbeidsrechtenschendingen worden beschreven bij meisjes en jonge vrouwen die werkzaam zijn in de textielindustrie in Tamil Nadu, Zuid-India.
- Verder lezen kan met de dossier dwangarbeid op mvonederland.nl en het dossier gebonden arbeid op GIDRD.

Discriminatie

Discriminatie in de textiel- industrie: amoreel en oliedom

UN Women Asia (CC BY-NC-ND 2.0)

“Discriminatie op basis van ‘gender’ komt het meest voor in de kledingindustrie.”

Wanneer mensen bewust worden uitgesloten van arbeidsparticipatie op basis van sekse, leeftijd, cultuur, seksuele voorkeur, geloof of afkomst, spreek je van discriminatie. Discriminatie op basis van ‘gender’ komt het meest voor in de kledingindustrie.

Vrouwen hebben in landen als Pakistan, India, Bangladesh of Indonesië beduidend minder rechten dan mannen. In een industrie waarin voornamelijk vrouwen werken, leidt dat soms tot schrijnende situaties en misbruik. Maar ook het uitsluiten van Dalits, kastelozen in India, is een vorm van discriminatie.

Ideaal gesproken moet het niet uitmaken of iemand vrouw, homoseksueel of van bepaalde etnische afkomst is. Het gaat erom dat iemand de vaardigheden heeft die nodig zijn voor de functie. In opkomende economieën als India en Bangladesh vinden veel vrouwen momenteel werk in de textielsector. Dat is goed, want het is de eerste generatie vrouwen die een eigen inkomen en daardoor meer zelfstandigheid verwerft.

De keerzijde is dat er vaak nog weinig ervaring is met gelijk belonen of het in balans brengen van werk en gezin. Praktische zaken rondom kinderopvang, vrouwenhygiëne

en woon-werkverkeer zijn bijvoorbeeld nog onvoldoende geregeld. Ook neemt met meer vrouwen op de werkvloer seksuele intimidatie toe. Het is niet gebruikelijk dat dit met werkgevers wordt besproken of dat er serieus wordt geluisterd.

Lokale ondernemers kunnen met relatief eenvoudige maatregelen zorgen voor meer veiligheid voor vrouwen op het werk. Bijvoorbeeld door te zorgen voor gescheiden sanitaire voorzieningen en vervoer van en naar huis. Ook maatregelen rondom zwangerschap en kinderopvang zijn belangrijk of het oprichten van een vrouwenvertegenwoordiging in de fabriek met een goede woordvoerder. Global Compact zette een aantal van die maatregelen op een rij.

Je kunt het gesprek aangaan met je businesspartner en uitleggen dat je in Nederland aansprakelijk bent hiervoor en dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is.

JJH Textiles

“Binnen 3 jaar moet 99% van de medewerkers in onze fabriek in Dhaka vrouw zijn, inclusief het merendeel van onze managers.”

Sally Hamers – grensverleggers.nl/mode/vrouwelijke-managers-in-fabriek-bangladesh

Nog beter is het om aan te tonen dat vrouwen vaak heel goede managers zijn en meer dan hun mannelijke collega's de productiviteit laten stijgen en het ziekteverzuim doen dalen.

Dat 'gendergelijkheid' een businesskans is, zegt ook McKinsey. Volgens onderzoek kan gelijkheid tussen man en vrouw jaarlijks tussen de 12 en 28 biljoen dollar toevoegen aan de wereldeconomie. VN-ambassadrice Emma Watson laat modeontwerpers aan het woord die het belang zien van gelijke kansen.

In het kledingconvenant streven partijen er naar om discriminatie in de productieketen uit te bannen en samen met hun businesspartners maatregelen te nemen voor gelijke beloning van vrouwen en minderheden. Met gelijke kansen op senior- en leidinggevende posities. Dat afspraken hierover worden vastgelegd in het leveringscontract en in het bedrijfsbeleid van de

leverancier. Belangrijk daarbij is dat dit beleid wordt gedeeld met alle werknemers, vooral ook de mannelijke. En het betekent dat je samenwerkt in keteninitiatieven en met lokale maatschappelijke organisaties gespecialiseerd in de bestrijding van discriminatie.

Welke goede voorbeelden er zijn lees je hier.

SAMEN STERK (KETENINITIATIEVEN)

- Alle bekende keteninitiatieven hebben informatie en praktische adviezen om discriminatie op de werkvloer tegen te gaan. Check de FWF; SA8000; BSCI, ETI en Fairtrade International. FWF heeft een programma ter bestrijding van geweld tegen vrouwen.
- Lokale vakbonden zijn vaak goed geïnformeerd over discriminatie en vrouwenrechten in eigen land. Ze hebben vaak een partnerschap met FNV of CNV die je verder kan helpen met contacten.

INITIATIEVEN VAN MODEMERKEN

- AF Textiles en JJH Textiles hebben in Bangladesh een fabriek uitgerust met vrouwelijk middelmanagement en daarmee de productiviteit verhoogd en het ziekteverzuim verlaagd.
- Het Zweedse merk Odd Molly werd in 2015 nummer 1 op de Allbright's lijst van 'gender-equal' bedrijven. Hun missie is om vrouwen en meiden te inspireren om rolpatronen te doorbreken.
- Continental Clothing is een merk dat zo'n beetje alle convenantthema's adresseert en er ook een business uit haalt. Anti-discriminatie is er een van. Ze leveren naast hun private label aan de textieldrukbranche, waardoor merchandising van bijvoorbeeld popbands een stuk mens- en milieuvriendelijker wordt.
- Een soortgelijk merk met een totaalaanpak is het Nederlands-Afrikaanse Rhumaa.
- Het Belgische Carpet of Life geeft oude kleding een tweede leven door er een tapijt van te laten weven.

Doe mee

Neemt jouw bedrijf discriminatie serieus? [Meld je aan](#) voor het [Convenant Duurzame Kleding en Textiel](#). [Velen gingen je voor](#). Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een [uniek netwerk](#) van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

Dit gebeurt in een door vrouwen geleide fabriek in het zuiden van Marokko. Het creëert een bron van inkomsten voor de lokale bevolking en zorgt ervoor dat het culturele verleden van de regio behouden blijft.

- Accessoiresmerk FFORE zet zich in voor vrouwenrechten in het productieproces, met bijzondere aandacht voor vrouweneducatie in de productielanden.

DIRECT AAN DE SLAG

- Check de risico's in je productieketen op [mvorisicochecker.nl](#) of de [human rights checker](#) (HCRA).
- De [Gender Equity Seal](#) is een certificeringssysteem en standaard. Hiermee wordt gemeten in hoeverre het handelen van het bedrijf rekening houdt met sekseverschillen.
- Verder lezen kan met de dossiers [Discriminatie op mvonderland.nl](#) of een [blog](#) over discriminatie op de werkvloer.
- Hivos heeft een dossier over '[sexual rights and diversity](#)'.
- CNV heeft een rapport gepubliceerd over [uitbuiting van vrouwen op de werkvloer](#), inclusief aanbevelingen.
- In Nederland is er ook een [Dutch Gender Platform](#) actief met informatie.
- Wil je mee op handelsmissie met de minister? Dan krijgen vrouwen [50% korting](#) op de deelnamekosten.

Vrijheid van vakvereniging

Vakbonden zijn een verboden vrucht in veel textiel-producerende landen

Asian Development Bank (CC BY-NC-ND 2.0)

“In veel textielproducerende landen is er een grote afstand tussen de fabriekseigenaren en de fabrieksarbeiders.”

Een goede relatie tussen werknemers en werkgevers bevordert de productiviteit in een bedrijf. Wanneer er veel vertrouwen is tussen de directie en de mensen op de werkvloer leidt dat tot betere arbeidsomstandigheden, meer loyaliteit en een hogere productiviteit. Logisch zou je denken.

Toch is dit in veel textielproducerende landen een uitzondering en is er grote afstand tussen de fabriekseigenaren en de fabrieksarbeiders. In landen als China is zelfs de vorming van een vakvereniging verboden. Het risico is dan dat misstanden kunnen blijven voortbestaan. Ook vindt waardevolle kennis vanaf de werkvloer niet de weg naar boven.

Dat is jammer, want een experiment in China begeleid door de Shandong Universiteit toonde aan dat je dan ook economische winst laat liggen. In dat onderzoek werden werknemers in een tiental textielfabrieken gevraagd hoe de productielijn verbeterd kon worden. Die vraag was ze nooit eerder gesteld omdat het ongebruikelijk is dat het management aan ondergeschikten advies vraagt. In de Aziatische cultuur wordt dat al snel opgevat als zwakte en dat leidt tot gezichtsverlies.

De textielarbeiders hadden echter een groot aantal ideeën hoe de lijn efficiënter kon worden ingericht. Met enkele simpele wijzigingen in opstelling steeg de productiviteit soms wel 10%. Maar belangrijker nog, de mensen voelden zich gewaardeerd. In combinatie met andere verbeteringen bleven de arbeiders langer trouw aan hun fabriek.

Zo kun je legaal werken aan medezeggenschap in een land waarin vakbondsvrijheid is verboden. In jargon ‘parallel means’ genoemd. Ofwel: alles wat bijdraagt aan meer betrokkenheid van werknemers is meegenomen, als het maar de sociale dialoog verbetert.

Het hoeft niet per se vanuit een officiële vakbond te komen. Een andere ‘omweg’ is het organiseren van vrijetijdsactiviteiten door een lokale NGO die de textielarbeiders tussen de spelletjes door bijschoolt over burgerschap, persoonlijke hygiëne en zaken rondom arbeidsrecht.

Studio Jux

“Het auditteam van Fair Wear Foundation was onder de indruk hoe open onze medewerkers durven te spreken. Er was een fijn familiair gevoel.”

Jitske Lundgren – grensverleggers.nl/not-sectors/toeval-bestaat-niet

Sommige van die maatschappelijke organisaties hebben banden met vakbonden die net buiten de landsgrens liggen, bijvoorbeeld in Hong Kong. De voorkeur heeft het natuurlijk om – als ze zijn toegestaan – samen te werken met lokale vakbonden. Die zijn vaak goed geïnformeerd en bieden ook trainingen aan voor textiel fabrieken. Ze hebben vaak een partnerschap met FNV of CNV.

In het convenant spreken partijen af om vrijheid van vereniging onderdeel van het bedrijfsbeleid te maken en dit te delen met de leveranciers in de keten. Denk aan: het informeren van werknemers in de keten dat ze zich mogen verenigen en een werknemersvertegenwoordiging mogen opzetten; dat lidmaatschap van een vakbond is toegestaan; dat vakbondsvertegenwoordigers bescherming genieten en dat er regelmatig constructief overlegd wordt tussen de merken en (lokale) vakbonden of werknemersvertegenwoordiging.

Heel praktisch gaat het ook om: het bieden van vergader- en kantoorruimte in de fabrieken; het deels vrijmaken van de vakbondsvertegenwoordigers om hun werk te kunnen doen; ruimte maken voor ledenwerving en voorlichting, enzovoort.

Klinkt ingewikkeld? De volgende merken geven al het goede voorbeeld:

SAMEN STERK (KETENINITIATIEVEN)

- Er zijn verschillende initiatieven die bedrijven voorzien van advies en tools. De belangrijkste zijn: Fair Wear Foundation (FWF); SA8000; BSCI; Fair Labor Association en Fairtrade International.
- FNV Mondiaal en CNV Internationaal bieden praktische ondersteuning, trainingen en adressen van lokale vakbonden. FNV heeft een handleiding voor multinationals en vakbondsvrijheid. Ze bevorderen ook

de sociale dialoog in de kledingketen in Turkije en vanaf 2017 ook in andere landen.

- In Indonesië hebben Adidas, Nike, Asics, Puma en New Balance gezamenlijk maatregelen genomen en met hun leveranciers en de Indonesische vakbonden afspraken gemaakt in een Protocol voor Vrijheid van Vakvereniging.
- De internationale vakbond IndustriAll werkt samen met merken aan sterkere lokale vakbonden in verschillende sectoren waaronder textiel. Onder andere Inditex is hierbij aangesloten.

INITIATIEVEN VAN MODEMERKEN

- Jolo fashion heeft een eigen fabriek in Heze, Shandong, die hard op weg is naar SA8000-certificering, een standaard met hoge eisen op het gebied van vrijheid van vakvereniging en ‘parallel means’ in een land als China waar maar één officiële staatsvakbond is toegestaan.

Doe mee

Neemt jouw bedrijf vrijheid van vakvereniging serieus? Meld je aan voor het Convenant Duurzame Kleding en Textiel. Velen gingen je voor. Meer inspiratie? MVO Nederland geeft je toegang tot een uniek netwerk van duurzame ondernemers en experts in de modesector.

- Het Britse online warenhuis ASOS stelt werknemersvertegenwoordiging centraal in hun MVO-beleid en beschermt werknemers die zich hierbij willen aansluiten.
- Kledingmerk Noppies maakt haar leveranciers in Turkije, China en India bekend via hun website. Ze nemen deel aan het Turkije-project met WE fashion, BSCI, Fair Wear Foundation en FNV.
- Het Duitse merk Lanius stelt 'freedom of association' als voorwaarde bij hun leveranciers in India.

DIRECT AAN DE SLAG

- Check de risico's in je productieketen op mvorisicochecker.nl of de [human rights checker](http://humanrightschecker.nl) (HRCA).
- Verder lezen kan met de dossiers [vakbondsvrijheid](http://vakbondsvrijheid.nl), [samenwerken en transparantie](http://samenwerkenen transparantie.nl) op mvonederland.nl en het dossier [sociale dialoog](http://sociale dialoog.nl) op GIDRD.
- Bekijk ook het [rapport](http://rapport.nl) van de 'UN special rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association' met wat nodig is voor een goed klimaat voor het creëren van medezeggenschap en werknemersvertegenwoordiging.

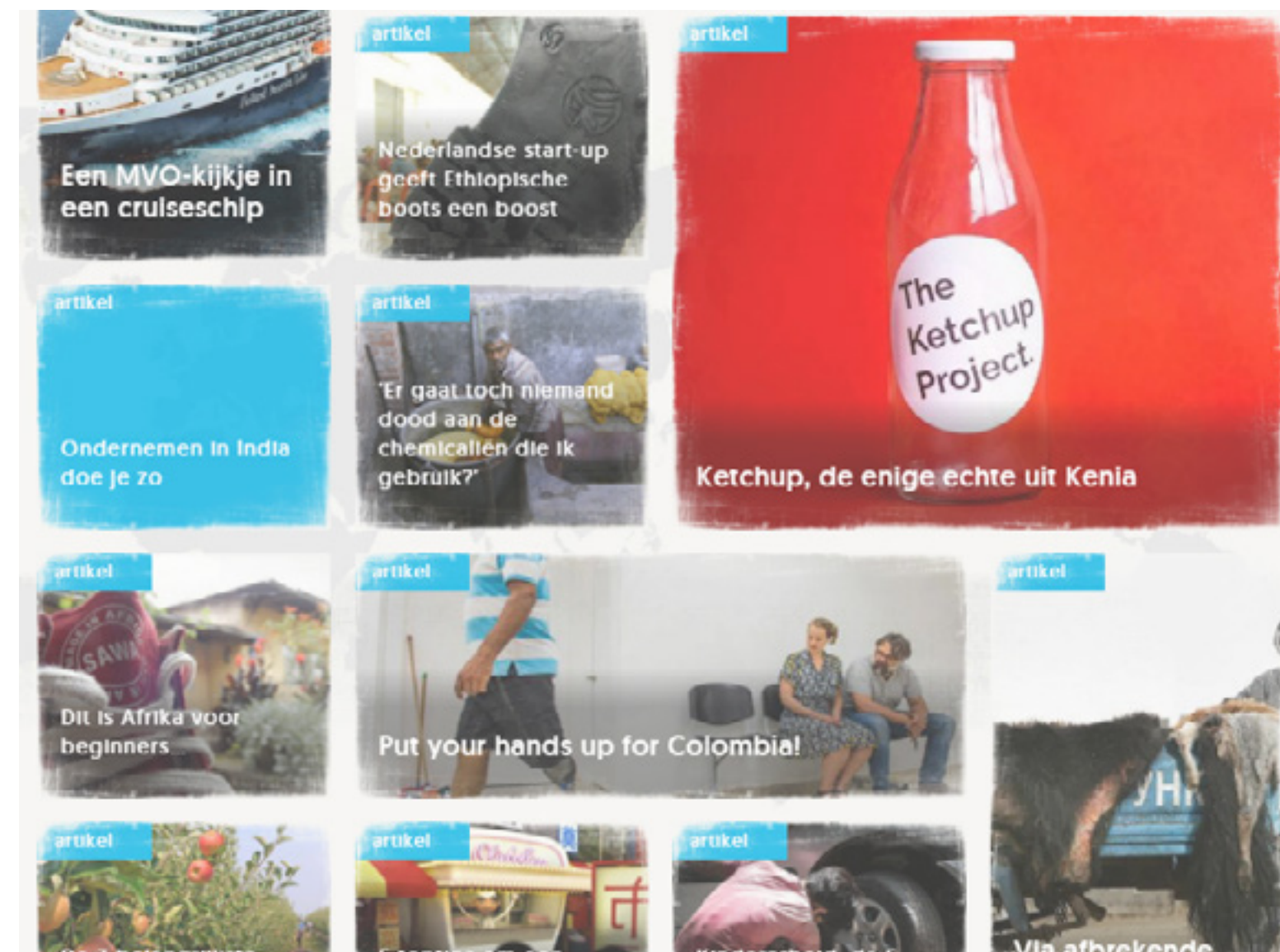
Samenwerken met MVO Nederland

MVO Nederland is het grootste bedrijevnetwerk voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Europa. De ruim 2300 aangesloten bedrijven en organisaties werken met ons samen aan het toekomstbestendig maken van hun bedrijf en hun sector. Ook textiel- en leerbedrijven zijn aangesloten. Het MVO-netwerk Mode van MVO Nederland biedt Nederlandse ondernemers:

- Toegang tot een uniek netwerk van duurzame ondernemers en experts in de modesector.
- Een kennisdossier met alle basisinformatie over duurzaam textiel en leer.
- Inzicht in internationale MVO-risico's en -kansen.
- Profilering van uw duurzame ambities via de Grensverleggers-community.
- De MVO Nederland-nieuwsbrief met de laatste trends & ontwikkelingen en nieuws van partners.
- Hulp bij het opzetten en financieren van duurzame projecten, onder andere via de IMVO-vouchers.

- Internationale matchmaking-projecten voor duurzame handel, onder andere in India, Indonesië, Myanmar, Albanië, Macedonië, Bangladesh, Ethiopië en Peru.

Word ook partner van MVO Nederland en sluit je aan bij hét grootste netwerk voor bedrijven en organisaties met MVO-ambities!

GRENVERLEGGERS.NL

De community voor Nederlandse ondernemers die duurzaam zaken (willen) doen over de grens.

Grensverleggers.nl is een online 'community' voor alle ondernemers die duurzaam en eerlijk zaken (willen) doen in ontwikkelingslanden en opkomende markten. Heb je handelsrelaties of een eigen productieplek in deze landen, dan ben je van harte welkom als Grensverlegger. Op de website delen ondernemers verhalen, tips en contacten met elkaar en met de 12.000 volgers op Social Media. Je kunt via de site ook deelnemen aan projecten of informatie vinden over subsidies en handige tools.

Check www.grensverleggers.nl

Colofon

© MVO Nederland, december 2016

www.mvonederland.nl/mode-die-goed-zit

contact@mvonederland.nl

Concept, design en realisatie: Total Identity